

akiket a salamancai egyetem híres diákjai között emlegetnek.

A. Kéri Katalin

Jegyzet

- (1) FOREST, A.–CANDILLAC, M. DE–STEENBERGHEN, F. VAN: *Historia de la iglesia XIV. – El pensamiento medieval*. Edicep, Valencia 1974, 642–644. old.
- (2) GARCIA MERCADAL, J.: *Estudiantes, sopistas y picaros*. Ed. Plutarco, Madrid 1934, 25. old.
- (3) ALVAREZ, M. F.–RODRIGUEZ SAN PEDRO, L. E.–VILLAR, J. A.: *The University of Salamanca. Eight Centuries of Scholarship*. Ed. Universidad de Salamanca, Salamanca 1992, 11. old.
- (4) *Diccionario de historia eclesiastica de España IV*. Szerk.: VAQUERO, Q. A.–MARTINEZ,

T. M.–GATEL, J. V. Inst. E. Florez, Madrid 1975, 2639. old.

(5) VÁZQUEZ, L. C.: *La vida estudiantil en la Salamanca clasica*. Ed. Universidad de Salamanca, Salamanca 1989, 28. old.

(6) Uo., 48. old.; *Diccionario...*, i. m., 2639. old.

(7) GARCIA MERCADAL, J.: *Estudiantes...*, i. m., 26. old.

(8) VÁZQUEZ, L. C.: *La vida estudiantil...*, i. m., 63. old.

(9) A diák életrajzáról l.: RODRIGUEZ SAN PEDRO BEZARES, L. E.: *Universidad moderna y promoción jurídica. El diario salmantino de Gaspar Ramos Ortiz (1568–1569)*. = *Universidades españolas y americanas*. Generalitat Valenciana, 1992, 458–462. old.

(10) MEDINA, PEDRO DE.: *Grandezas y cosas notables de Espana*. Alcala 1595, fol. 224.

(11) RODRIGUEZ SAN PEDRO BEZARES, L. E.: *Universidad moderna...*, i. m., 466. old.

(12) Uo., 460. old.

„Szelíd pedagógia” az életvitel programok oktatásában

A tanulástól gyakran csak a gyors megoldásokat, kész recepteket várjuk, de hiába. Az információtól még hosszú út vezet a tanultak alkalmazásáig.

Különösen igaz ez az életmód- és életvitel programok keretében való tanulásra. Ide sorolhatók a lelki egészségünk megóvását célzó önismereti tanfolyamoktól kezdve a házassággondozó, továbbá a gyermeknevelésről vagy a korszerű táplálkozásról szóló kurzusokon keresztül a menedzserképző, a munkanélkülieket segítő vagy az ügynevezett időgazdálkodási tanfolyamok is, hogy csak néhány, egymástól látszólag igen távoli területet említsünk. A felsorolt képzések végső célja az, hogy a résztvevők a tanultakat tartósan beépítsék saját életgyakorlatukba.

Az ilyen programok oktatása *komplex pedagógiai feladat*. Nem elegendő az információk vagy bizonyos technikák közlése, hanem a tanuló személy *holisztikus* fejlesztésére van szükség. Minden életmód program célkitűzése a teljes egészségnevelés, csak más-más részelem hangsúlyozásával. Az egészség testi (szomatikus) és lelki (mentális) összetevői nemcsak egymással, hanem a szociális dimenzióval – például az interperszonális kapcsolatokkal – is összefüggenek, ebből következően a nevelési tevékenységnek mindhárom részterületre gondot kell fordítania. A tanár pontos tárgyi tudását ezért elengedhetetlenül ki kell egészítenie neve-

léslélektani és módszertani ismereteknek is, például a tanulás folyamatára vonatkozóan.

Az információ felkínálásától az alkalmazásig

Xaver Fiederle „szelíd pedagógiája” (1) felhívja a figyelmet arra, hogy a tanulási folyamat általában már jóval korábban elkezdődik, mint maga a foglalkozás, a képzési szituáció. A meghirdetett cím által kiváltott asszociációk, remények előzetes ismereteken, tapasztalatokon, előítéleteken alapulnak. A tanulóknak ez a tapasztalati potenciálja nagyon fontos a tanár számára,

hiszen erre építhet, ezt kell korrigálnia és továbbfejlesztenie. Kisgyermekek tanításakor természetesen nem lehet olyan mértékben az előzetes ismeretekre, tapasztalatokra építeni, mint például egyetemi, főiskolai hallgatók vagy felnőttek oktatásakor. Az elvet azonban bármilyen pedagógiai tevékenységben, így már kisiskolások esetében is érdemes érvényesíteni.

Maga az *ismeretközlés* akkor hatékony, ha az információ többféle csatornán keresztül (például hallás, látás, tapintás útján stb.) jut a befogadóhoz. A kapott információ feldolgozásának aztán fontos részei a *megértés*, az *értelmezés* és az *értékelés*. A tanárnak újra és újra fel kell derítenie a félreértéseket, melyek gyakran az előítéletekkel hozhatók kapcsolatba.

Az életvitel programok oktatása akkor éri el a célját, ha a tanulónak nemcsak a tudásszintje és a képességei fejlődnek, hanem a *gondolkodásmódjuk*, *szemléletük*, *attitűdjük*, sőt *magatartásuk* és tevékenységük is átalakul. Az információk cseréje még nem vezet automatikusan a viselkedés megváltozásához. A tartós magatartásváltozást segíti elő, ha a képzés részeként az egyes foglalkozások közötti időben a résztvevők pontos iránymutatás szerint saját életgyakorlatukban is kipróbálják, *átélik* az új tevékenységformákat. Ez a saját tevékenységen alapuló tanulás a program fontos részét képezi. Ezen kívül sok *gyakorlásra*, valamint *ellenőrzésre* is szükség van, és a program tervezésekor érdemes szem előtt tartani a tanulás *szintereit* és *irányultságát* is.

A tanítás-tanulás szinterei

A „szelíd pedagógia” igyekszik a képzés folyamatába beépíteni a tanulás minél többféle színterét: így a *mindennapi élet* eseményei során, általában nem tudatosan – például a tömegkommunikáció útján – szerzett tudást, az *önálló* tanulást (autodidaxist) és a csoportban megvalósuló úgynevezett *szociális tanulást*.

A tananyag csoportos feldolgozásakor úgy kerülhet felszínre a csoporttagok mások, másutt szerzett tudása, hogy a tanár és a tanulók személye és különböző megnyit-

latkozásai egyik-másik tanulót arra ösztönözhetik, hogy a hallottaknak alaposabban is utánajárjanak, és egy következő foglalkozáson közzé tegyék kutatásuk eredményét. Az *együtt és egymástól* való tanulás a „szelíd pedagógia” egyik alapköve ugyanúgy, mint a résztvevők egyéni tapasztalatai, melyekhez az új ismeretek köthetők. A képzésnek tehát lehetőség szerint minél több gyakorlati élményt kell nyújtania. Így érvényesülhet a „szelíd pedagógia” „3P-alapelve”: a tananyag („papír”), a gyakorlat (praxis) és a személy („person”) hármasság.

Az életvitel programok oktatásakor konkrét problémák leküzdéséről vagy megelőzéséről van szó, ami konkrét döntések meghozatalát és a cél irányába tett konkrét lépések megtételét teszi szükségessé. Természetesen az *értéktételek* is mindig szerepet játszanak a tanulásban, különösen, ha a tanulók önkéntesen vesznek benne részt. Olyan döntésekre van szükség, amelyek megőrzik a résztvevők *identitását*, életvezetésük *kontinuitását*, ugyanakkor óvatos változtatásokhoz vezetnek, még ha azok bármilyen kis lépések is.

A „szelíd pedagógia” koordinátái tehát a *résztvevők*, a *tapasztalatok*, továbbá a *cselekvés* (alkalmazás) és az *értékek*.

Emberközeli módszerek

A „szelíd pedagógia” nem engedékeny tanári magatartást jelent, de nem is azonos a merev kategóriákban való gondolkodással. Elfogadja és érvényre juttatja a tanulók különbözőségét, sőt arra épül fel. Az integráló hatással bíró csoporttagok például segíthetnek bevonni a tanulásba a visszahúzódóbbakat, vagy lehetnek a csoportban olyanok, akik egy tréfával ügyesen oldani tudják a valamely kínos helyzet okozta feszültséget.

A „szelíd pedagógiának” gondoskodnia kell arról, hogy a tanítási módszerek és az oktatott tudományos ismeretek *emberközeli*ek maradjanak. Ajánlatos például kerülnünk az idegen szavak felesleges használatát. A „szelíd pedagógia” óva int attól, hogy pusztán új információkat, technikákat közöljünk, miközben megfeledekezünk az em-

berről. A képzési módszerek sokféleségének meg kell felelnie a résztvevők sokféleségének. A tanulás során például váltakozniuk kell az erős odafigyelést, illetve a lazítást igénylő módszertani egységeknek. A feszített munka átélésére ugyanúgy szükség van, mint a lazító, játékos tanulásra.

Ösztönzés és együttműködés

A tematikus információk mellett a tanulásban fontos szerepet kapnak az affektív impulzusok is, amelyek különböző reakciókat – például meghökkenést – válthatnak ki a résztvevőkben, és rávilágíthatnak személyes problémáikra is. Egy impulzív fotó vagy szöveg eltérő véleményeket válthat ki, élénk vitát provokálhat, amely szintén része lehet a tanulásnak.

Azért, hogy a résztvevők a kellő pontossággal és biztonsággal alkalmazhassák a tanultakat, szükségük van tudásuk ellenőrzésére is. Így a tanár átmenetileg a vizsgáztató szerepébe kerülhet. Máskor viszont, például ha nehézségek merülnek fel a megértés terén, fontos segítőtárrá, tanulópartnerré válik. Ugyanígy segítik, tanítják egymást, sőt alkalomadtán a tanárt is a csoporttagok.

Hatásfok és kerülőút

A tanulók lehetőség szerint minél előbb és minél biztosabban szeretnék alkalmazni újonnan megszerzett tudásukat. Az inten-

zív képzések korát éljük. A „szelíd pedagógia” viszont elegendő időt szán a résztvevők megismerésére, a beszélgetésekre, a kérdésekre és a válaszadásra. A csoportvezető nem ragaszkodik mereven előzetes terveihez, a kerülőutakat is bejárja, ha szükséges, és teret, lehetőséget ad mindenkinek a kibontakozásra. Elfogadja a csoporttagok kezdeményezéseit, alternatív javaslatokat, de meg tudja különböztetni a lé-

nyegest az érdekektől és el tudja fogadtatni, hogy nem mindig sikeres minden kezdeményezésünk.

Elveiből következően a „szelíd pedagógia” igyekszik elkerülni a tanulók túlterhelését, amely szükségtelen frusztrációhoz vezethet. A fenti megfontolások figyelembevételével a tanítás emberközelebbé és eredményesebbé válik.

A „szelíd pedagógia” a gyakorlatban

Lássunk egy konkrét példát a „szelíd pedagógia” gyakorlati alkalmazására az egészségnevelés területén, a családtervezés témakörében.

Létezik a családtervezésnek egy, Ma-

gyarországon még alig ismert, egészségvédő, természetes (biológiai) alternatívája, amely biztonságát tekintve – a felmérések szerint – felveszi a versenyt az ismert, korszerű (mesterséges) szerek és eszközök hatékonyságával. Ez a módszer azonban, amely inkább *életmódnak* nevezhető, csak több hónapos tanulással sajátítható el, és alkalmazásának biztonsága nagymértékben függ a tanítás-tanulás folyamatának hatékonyságától. (2)

*Az életvitel programok
oktatása akkor éri el a célját,
ha a tanulóknak nemcsak
a tudásszintje és a képességei
fejlődnek, hanem a
gondolkodásmódjuk,
szemléletük, attitűdjük,
sőt magatartásuk és
tevékenységük is átalakul.
Az információk cseréje még
nem vezet automatikusan
a viselkedés megváltozásához.
A tartós magatartásváltozást
segíti elő, ha a képzés
részeként az egyes
foglalkozások közötti időben
a résztvevők pontos irány-
mutatás szerint saját
életgyakorlatukban is
kipróbálják, átélik az új
tevékenységformákat. Ez
a saját tevékenységen alapuló
tanulás a program fontos
részét képezi.*

Az új, tudományos eredmények gyakorlati alkalmazását célzó, ökológikus szemléletű, holisztikus, egészség-, személyiség- és partnerkapcsolat-fejlesztő oktatási program nevelési eszménye az olyan személyiség, aki harmóniában él saját természeti és emberi mikro- és makrokörnyezetével.

A képzés egyik alapvető célja feltárni a *szerелеm, a partnerkapcsolati kommunikáció, a szexualitás, a biológiai termékenység, a családtervezés és az egészség* fogalma közti összefüggéseket, és megoldást keresni a vitás kérdésekre.

Ehhez ismeretközlésre, a férfi-női termékenység fiziológiájának áttekintésére is szükség van, amely azonban nem a biológiaórán megszokott módon történik, hanem életközébe hozva: a lányok megtanulják, hogy például naponkénti hőmérséklettel és testük egyéb jelzéseinek megfigyelésével maguk is megállapíthatják termékeny és terméketlen időszakok hosszát. Ezt a tudást később, érett párkapcsolatukban (házasságukban) partnerükkel együtt felhasználhatják a családtervezésben – ha a természetes alternatívát választják – olyan módszerként, amely nem avatkozik be testük természetes működésébe, *egészségüket nem veszélyezteti*, és mivel a partnerek együttműködését, közös felelősségvállalását igényli, nagy szerepe lehet kapcsolatuk elmélyítésében. Mindehhez új attitűdök kimunkálása, s szexualitásról, a párkapcsolatról és az egészségről való újszerű gondolkodásmód kialakítása szükséges.

Az önmegfigyelés révén a lányok újfajta tapasztalatokra tesznek szert. Tanulásuk és majd alkalmazható tudásuk tevékenységen is alapul. Tapasztalataik elemzése, feldolgozása, értelmezése által egészségtudatuk, önismeretük, női identitásuk fejlődik. Egy WHO-dokumentum szerint az úgynevezett „fertility awareness”, azaz a termékenységtudat kialakítása a felelősségteljes szexuális élet előfeltétele. (3)

Természetesen a fiataloknak nemcsak a

biológiai, hanem a többi ismert családtervezési módszerről is átfogó tájékoztatást kell kapniuk. A tájékoztatásban az úgynevezett mérlegelő előadásmód elve érvényesül: gondolkodásra készítő kérdések hangzanak el, majd az egyes alternatívák mellett és ellen szóló tények felsorakoztatása után a programvezető a tanulókra bízva a következtetések levonását és az önálló véleményalkotást.

A férfi és nő közti partnerkapcsolat minősége összefügg a partnerek kommunikációs készségének fejlettségével. A kommunikációs képesség fejlesztését, a problémák verbalizálását ezért a „szelíd pedagógia” alapelveinek megfelelően kiscsoportos beszélgetések, viták, tapasztalatcserék segítik. A résztvevők megnyilatkozásaihoz, a megoldási alternatívák kereséséhez impulzusokat adhatnak például az úgynevezett véleménykatalógusok, impulzív fotók, egy-egy naplórészlet felolvasása, esettanulmány bemutatása.

Feladatlapok, kérdéskatalógusok, gyakorló tesztek, játékok (például memóriajáték) és egyéb változatos módszerek könnyíthetik meg az új ismeretek elsajátítását. A képességfejlesztés fő módszere a fokozatos nehezítés (tréning).

Magyarországon a program kísérleti stádiumban, kétféle változatban működik: serdülőknek, és egy felnőtteknek szóló, négy foglalkozásból álló verzióban. Utóbbihoz kiépülő tanácsadó-szolgálat is kapcsolódik. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a „szelíd pedagógia” elveit és módszereit a hazai pedagógiai gyakorlat számos területén is alkalmazni lehet.

Feketéné Szakos Éva

Jegyzet

(1) FIEDERLE, XAVER: *Lehren und Lernen in der Erwachsenenbildung*. Freiburg 1989.

(2) RAITH, E.–FRANK, P.–FREUNDL, G.: *Natürliche Familienplanung heute*. Springer 1994.

(3) FLYNN, A. M.: *Natural Family Planning*. National Association of NFP Teachers, Birmingham 1990.